

Reactie op: Economen in het laboratorium

Het zou Van der Klaauw (2010) niet verbazen dat wanneer gedragseconomen een theorie ontwikkelen die ook relevant is voor het beleid, deze past binnen het concept van de homo economicus. De zwakte van een zelfstandige homo psychologicus is volgens hem dat voor elk resultaat ex-post een andere verklaring wordt gegeven. Voor de homo economicus geldt dit euvel kennelijk niet.

Er is geen basis voor het vertrouwen in de almacht van de homo economicus. Het principe van nuts-maximalisatie onder budgetrestricties is niet zo krachtig en universeel dat het bij machte is om ook de invloed van percepties, attitudes en andere psychologische gedragsdeterminanten te omvatten. Indien dit wel zo zou zijn, had bijvoorbeeld een begrip als de ontmoedigde werknemer, de *discouraged worker*, nooit ontwikkeld hoeven worden. Immers, het is gebaseerd op de homo psychologicus, terwijl op basis van de homo economicus al eerder een arbeidsaanbodtheorie is ontwikkeld. Ook speelt de ontmoedigde werknemer een belangrijke rol in het beleid.

De fundamentele vraag die de stelling van Van der Klaauw oproept, is of het mogelijk is om de homo psychologicus in te passen in het concept van de homo economicus. Immers, de homo economicus is gebaseerd op de extreme veronderstelling van volledige rationaliteit en zijn gedrag wordt afgeleid uit de oplossing van een optimaliseringsvraagstuk. Het model van de homo psychologicus daarentegen gaat uit van het wiskundig bepaald niet rigoureuze begrip beperkte rationaliteit en biedt volop ruimte aan psychologische handelingsmotieven. Hoe deze gedragsmotieven ingepast moeten worden in het axiomatische kader van de homo economicus zonder ze al te veel geweld aan te doen, is vooralsnog een raadsel, zoals blijkt uit de ontwikkeling van alternatieven voor de homo economicus. Omdat de neoklassieke theorie niet bij machte bleek de variatie in sociaal en economisch gedrag te verklaren, werd steeds vaker ex-post naar andere verklaringen gezocht, zoals de gedragseconomie en de nieuw-institutionele economie (Folmer, 2009).

De afwijzing van de gedragseconomie vanwege het feit dat voor elk resultaat achteraf een andere verklaring noodzakelijk is, impliceert dat er geen of weinig systematiek zou zitten in het gedrag van de homo psychologicus. Voor een dergelijke stelling bestaat echter weinig steun in de literatuur (Dawes en Smith, 1985; Camerer *et al.*, 2004). Echter, zelfs als wel sprake zou zijn van weinig systematiek, zal

het als een feit geaccepteerd moeten worden. Noch uit wetenschappelijk, noch uit beleidsoogpunt is het zinvol de variatie in gedrag met extreme axioma's weg te moffelen.

De scepsis van Van der Klaauw roept de vraag op of het beleid ernstig gehinderd wordt door het bestaan van verschillende verklaringen voor gedrag onder verschillende omstandigheden. Het is niet zo dat het beleid niet goed uit de voeten kan met een begrip als ontmoedigde werknemer, dat een verklaring biedt voor verschillen in het aanbod van arbeid onder verschillende omstandigheden op de arbeidsmarkt. Het tegendeel is eerder waar: een voorwaarde voor adequaat beleid is dat het toegesneden is op de specifieke omstandigheden van het beleidsvraagstuk. Zo is voor de ontmoedigde werknemer een ander type beleid vereist dan voor bijvoorbeeld de frictiewerkloze. Hetzelfde beleid voor beide typen werkloosheid dat de neoklassieke theorie voorschrijft, namelijk vrije werking van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt, zou weinig effectief zijn.

Van der Klaauw baseert zijn diskwalificatie van de gedragseconomie op de constatering van tekortkomingen van de experimentele economie. Echter, experimentele economie is niet gelijk aan, noch een wezenlijk onderdeel van de gedragseconomie. Eerder is zij een onderdeel van de neoklassieke economie. Immers, met behulp van de experimentele economie zijn, zoals Van der Klaauw terecht opmerkt, een aantal veronderstellingen van de neoklassieke economie getoetst. Dat de alternatieve hypothesen gebaseerd zijn op de gedragseconomie impliceert niet dat de experimentele economie tot het domein van de gedragseconomie behoort.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat, wil de neoklassieke economie beleidsrelevantie behouden, zij ingebed moet worden binnen het concept van de homo psychologicus, zodat we de homo economicus kunnen laten rusten.

LITERATUUR

- Camerer, C.F., G. Loewenstein en M. Rabin (2004) *Behavioral economics: Past, present, future*. In: Camerer, C.F., G. Loewenstein en M. Rabin (red.) *Advances in behavioral economics*. New York: Princeton University Press.
- Dawes, R.M. en T.L. Smith (1985) *Attitude and opinion measurement*. In: Lindzey, G. en E. Aronson (red.) *Handbook of social psychology*. New York: Random House.
- Folmer, H. (2009) *Why sociology is better conditioned to explain economic behavior than economics*. *Kyklos*, 258-274.
- Klaauw, B. van der (2010) *Economen in het laboratorium*. *ESB*, 95(4578), 79.

HENK FOLMER

Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen

De redactie behoudt zich het recht voor inzending voor de rubriek reactie te wijzigen, in te korten, aan te passen of te redigeren ten behoeve van de leesbaarheid en argumentatie.